

Nagy László: Jönnek a harangok értem

Az élők élén láttatják Nagy Lászlót az utolsó esztendőikben írt versei. A *Jönnek a harangok értem* költője, akárcsak a *Halottak élén* Adyja, tetőről, ormokról szól; csillagerkölcscsel, könyörtelen keménységgel, „poklot és mennyet és mindent” megidézve. Zúzmarásan, szinte már maga is csenddé érve folytatta útját a nagy versben bujdosó. Változatlanul új ritmikájú Sárkányölöként — ahogy ő mondta Bartókról —, új csodákat művelve, új dühöket, új gyöngédségeket fogalmazva.

Nagy László versei, a kritikák már jelezték, az utolsó esztendőikben is hoztak új színeket, bőséggel. Gondolatibbak, koncentráltabbá lettek a versek, a képek értelmi súlya megnőtt, a köznapi mozzanatok a korábbinál is nagyobb teret kaptak, a régebbi görcsök oldódtak, s a játékos, aforisztikus és fricskás hangok is szólammá erősödtek. A *Vidám üzenetek* pedig egész ciklussá kerekedtek.

Persze, nem a *Vidám üzenetek* jelentik ebben a kötetben sem a meghatározó szólamot. Oldódó szándékában és kedvében, erőgyűjtésként és vigaszként írta inkább a *Báránys dedikációt*, a *Madaras disztáviratot*, betegnek, barátoknak, testvéreknek, s a választ is az illatos levélkére, játékosan, „cicásan”, csiklandozón. Szíve aranya és főlényes verstudása mutatkozott meg bennük. Jelezték, hogy Nagy László a játéknak, a vigaszosabb műfajoknak is ura, s tud énekelni akár a fülemüle hangján is. De a játékból, a vidámságból gondjai újra meg újra visszarántották a gomolygó látomásokba, a bajvívó műfajokba. Meghatározó élménye utolsó éveiben is a sebzettség, a veszélyezettség maradt.

A veszélyeztetett lét élményét, amely gyermekkorától kísérte, utolsó éveiben az idő hirtelen múlásának, s az erő gyors fogyásának a hiedelme is erősítette. Kétségbe azonban nem esett, reménytelenné nem vált. Meglett emberként nézett szembe az elmúlással. S bár elkészült, mint mondta, a halálra is, ösztöne szerint az életre szavazott, s az elmúlás ellen mozgósított mindent: emléket, hitet, szerelmet. Még a fejfáknak írt verseiben is.

Mert fejfás verseiben nemcsak kápolnát emelt a meghalt barátoknak, vívta bennük a maga perét is az életért, a jövőért. Túlságosan „sok haláltól tömődött a föld” az utolsó másfél évtizedben. Nemcsak a régi nagyok — Tamási Áron, Veres Péter, Ferenczy Béni — távoztak, a természet rendje szerint sorra, de fiatalok is, nemzedéktársai közül is fájdalmasan sokan hulltak ki a sorból: Kamondy László, B. Nagy László, Kondor Béla, Simon István, Latinovits Zoltán, Szilágyi Domokos — s Nagy Lászlónak minden halál megütötte a szívét. A távozó társak, az „elbukásban sorosak” belétáplálták Mohácsot, s átvéreztek rajta, de a veszteségeket, a hiányokat, a siratók jaját számba véve, még a gyászban is reményért szólt. Nemzedéktársai közül sokan elestek, vagy „vázába kerültek csendéletnek”, ő bírta a bajvívó küzdelmet mindhalálíg. Gyászban is tartotta a maradék erőt; mondta tovább az elpusztultak vágyát és igazát is.

Nagy László maga sem várt történelmi mannaesést, régóta tudta, hogy az emberi árvaság az egyetlen bizonyos, de hitte, hogy azért az ember hazaérhet. „... az

idő immár kiegyenesítve — írta Kísérőénekében fiának — s magzatok: vigyázat, nem löködni sínre, / soha sínre, soha kerekas cselédül / ördög tomporának tempós kerekéül.” Bármennyire is látta a buktatókat s az ember esendősegeit, tudta, nem tehetünk mást, mint eddig: „továbbra is a jobb emberi sors harcosai, partizánjai, titkos ügyvédjei legyünk. A reményt — mondta — nem szabad földadnunk, hiszen a legnagyobb tragédiákból, katasztrófákból csak a remény segít kilépnünk...”

Igaza van Koczkás Sándornak: a *Jönnek a harangok értem* versei nem a halál holdudvarában születtek. Nagy László nem a halállal, hanem a világgal viaskodott. Pedig akár trónolhatott volna a beérkezett sikerek koszorúin. De ő odafordult mindig, ahol veszélyt érzett, ahol égett a ház. Utolsó éveiben is a közösség boldogulásának, az ember emelkedésének eszméje volt a legfőbb mozgatója. Ezért szembesítette újra meg újra az eszményt és a gyakorlatot. Nem tudott, nem is akart csak szemlélő lenni; költői sorsával csakugyan haláláig része volt az „ég és föld” drámájának. Ezért zokogott föl a verse annyiszor feketében. Ezért lett versben bujdosó, ezért nyújtotta kezét Ady ostora felé. Ha lefordítanánk képeit, metaforáit köznyelvre, bizonyossá válna, hogy a közelmúlt belső történelméről, hiteiről, megtörettetéseiről lírában talán ő beszélt a legteljesebben. A kényesnek hitt kérdésekkel is szembenézett. Nem félt semmitől; volt ereje látni. S jó volt, biztos volt a mértéke. Induláskor az anyaképhez kapcsolta a nagyvilágot, később a világ változásaiban, „szallagok, flitterek, viszonylagos viszonylatok közt is” tudta, hol az anyja; mindig haza; mindig a népre tekintett. Nem az általánosan elképzeltre, hanem a teremtő, a dolgozó emberekre. Akiket kezdettől Pannónia igaz kertészeinek tudott.

Az anya, az apa, a szülőföld végigkíséri Nagy László líráját; emlékei, álmai együtt növekedtek vele, s áttételeken, metamorfózisokon keresztül állandóan táplálták művészetét. Őszéhez közeledően még erősebben érezte a szülőföld vonzását, a hazai harangok kondulását: verseiben szinte újraírta gyermekkorát. Legteljesebben éppen utolsó kötete címadó versében. A *Jönnek a harangok értem* akarva-akaratlan búcsúzó is lett; búcsú anyjától, apjától; felnevelő falujától. Búcsú a tenyésző ettől.

Selymesen suhogó, őszi aranyban fénylő, harangszóval áradó ez a vers, Nagy László legjobb prózaverse. A valóság és a valóságfeletti, a tények és az álmok egygyólvadnak áradásában. Megy haza a vers írója, ballag haza a levegőben, hazának, egykori magát kézenfogva, „lilliomra esküdött hajjal, korbácsolt arccal a füstön át. Jegenyék csúcsain lépegetve.” Éveit a magasból szíjjelszórja, repedező Lear-orcáját döngő vadméheknek bölcsőnek akasztja, hordják tele mézzel, mert elfogyott minden édessége... Nemcsak a valóság és a költészet, de a jelen és a múlt is egymásra vetül, egybeszövődik ebben a versben. Egyszerre beszél a mából vissza s a tegnaptól előre. A földről — porból, fáról, toronyból — nézve, s az égből, álmodva. Egyszerre látjuk a boglyák körül nyargalászó kisfiút, s a célhoz érkezett, csillagokról szemlélődő művészt; a pacsirtatollat gyűjtögető gyermek alkotja majd a mennydörgésből glóriáját. Az iszkázi kisfiúban már ott érezzük a bajvivő költőt, mitologikus sugárzásban: belő majd az ablakon, nyíratlan hajjal úszik a holddal, virraszt a bazalthegyen, s hiába keresi a zsandár...

S a leginkább gyanakvók is hiába keresének ebben a harangosan szép versben idillt vagy visszahúzó nosztalgiákat; a gyermekkor legendáját már régen „leszúrta” Nagy László, s elmondta, leírta a fájdalmas veszteségeket is már. A *Jönnek a harangok értem* a hűség, az emberség vallomása. A mindig feltámadásra kész ember harangszava.

Azt sugallja, amit Nagy László egész költészete, egész élete: az ember ne adja meg sohase magát. Vigye csak, akár egyedül is, akár térdig hóban, szívéig fagyba is a szívárványt, a hegy magasába. (*Magvető, 1978.*)

CZINE MIHÁLY